

Villu Kõve
Riigikohus
kantselei@riigikohus.ee

Teie 13.04.2020 3-18-1672/27
Haldusasi nr 3-18-1672
Meie 11.05.2020 nr 2-8/20-11/2

Arvamus perehüvitiste seaduse § 6 lõike 1 põhiseaduspärasuse osas

Austatud esimees

Riigikogu sotsiaalkomisjon tänab võimaluse eest avaldada arvamust, kas perehüvitiste seaduse § 6 lõike 1 esimene lause on haldusasja 3-18-1672 lahendamisel asjassepuutuv ning kas nimetatud säte on põhiseadusega kooskõlas ning kas haldusasja lahendamisel on muid asjassepuutuvaid sätteid ja milline on Riigikogu hinnang nende sätete põhiseaduspärasusele.

Riigikogu sotsiaalkomisjon arutas oma käesoleva aasta 11. mai istungil, kas põhiseadusega vastuolevaks tunnistatud norm on kooskõlas PS §-dega 12, 14 ja § 28 lõikele 4.

Perehüvitiste seaduse § 2 kohaselt on perehüvitiste eesmärgiks lastega perede ja laste kasvatamise toetamine ning § 15 kohaselt on peretoetuste eesmärk tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine.

Perehüvitiste seaduses on sätestatud, et peretoetusi taotleb last kasvatav vanem või teised perehüvitiste seaduse §-s 25 nimetatud isikud, kuid õigustatud isikuks lapsetoetuse saamisel on laps sündimisest kuni 16-aastaseks saamiseni, õppimise korral kuni 19-aastaseks saamiseni.

Lasterikka pere toetuse saamise õigus on ühel vanemal, kes kasvatab peres kolme või enam last, kes vastavad lapsetoetuse saamise tingimustele.

Peretoetusi on õigustatud taotlema laste ühist hooldusõigust omavad mõlemad vanemad ja seadus ei sea neist kumbagi eelistatud seisundisse. Perehüvitiste seadus ei võimalda maksta toetust samade laste eest mõlemale vanemale ega jagada sama lapsetoetust vanemate vahel.

Perekonnaseaduse § 116 kohaselt on vanematel laste suhtes võrdsed õigused ja kohustused, kui seadusest ei tulene teisiti. Ühine hooldusõigus kohustab vanemaid jõudma laste kasvatamise ja esindamise küsimustes kokkuleppele ja eeldatakse, et kui vanem esindab last eraldiseisvalt, siis on tal teise vanema nõusolek. Perehüvitiste seaduse mõttes tähendab see, et ühist hooldusõigust teostavatel vanematel tuleb omavahel kokku leppida, kumb neist konkreetse lapse eest lapsetoetust taotleb ja selle enda arvelduskontole saab. Esmakordsel peretoetuste taotlemisel maksab Sotsiaalkindlustusamet toetuse välja sellele vanemale, kes taotluse esitas, eeldades, et pere on sellises korralduses omavahel kokku leppinud. Kokkulepe on eriti oluline, kui laps kasvab võrdselt mõlema lahus elava vanema juures, kuna perehüvitiste seaduse § 26 lg 3 kohaselt arvatakse laps ühe vanema koosseisu vastavalt

vanemate omavahelisele kokkuleppele. Tegemist on vanemate ja perekonna iseotsustamise õigusega. Kui lapse suhtes ühist hooldusõigust omavad vanemad kokkuleppele ei jõua, siis tuleb pöörduda kohtusse.

Sotsiaalkomisjon leiab, et pereküvitiste seaduse § 6 lg 1 ei riku lapsetoetuse osas vanemate võrdsuspõhiõigust, kuna pereküvitiste seaduse § 17 lõike 1 kohaselt on lapsetoetuse saamise õigus lapsel. Ajal, mil kestab kohtumenetlus lapsetoetusega seonduvalt, jätkub lapsetoetuse maksmine senisel kujul. Kuigi Riigikohus on asjas [3-15-2592/42](#) leidnud, et lapsetoetuse maksmise lõpetamine rikub vanema õigust käsutada talle määratud toetust, tuleb sotsiaalkomisjoni hinnangul esiteks vahet teha toetuse määramata jätmisel ja maksmise lõpetamisel ja teiseks tuleb rõhutada, et lapsevanemale makstakse välja lapsele määratud toetus. Lapse jaoks ei ole oluline kumma vanema kaudu lapsetoetus temani jõuab.

Leiame, et vanemate võrdsuspõhiõigused on tagatud, kuna hüvitise saamise õigust saavad lapsevanemad alates pereküvitiste seaduse jõustumisest kasutada kordamööda. Viimane on seatud sõltuvusse teise vanema nõusolekust ehk vanemate kokkulepest. Sotsiaalkomisjon soovib antud vaidluses rõhutada vanemate vahelise kokkuleppe olulisust.

Vanemate võrdse kohtlemise küsimus võib tõusetuda lasterikka pere toetuse puhul, kuna selle toetuse saamisel on õigustatud isikuks lapsevanem, kelle peres kasvab 3 või enam last. Võrdselt lapsi kasvatavate vanemate puhul on väga oluline, et nad oleks kokku leppinud, kelle perekonna koosseisu (leibkonda) laps kuulub.

Nõustume, et lasterikka pere toetuse maksmine vaid ühele last võrdselt kasvatavale vanemale riivab intensiivselt teise vanema ja tema peres kasvavate laste õiguseid, kuid leiame, et olemasolev regulatsioon tagab vanemate võrdsuspõhiõigused, kuna toetuse kordamööda maksmisel on ühel kuul rohkem riivatud ühe lapsevanema ja teisel kuul teise lapsevanema õigused.

Kuigi pereküvitiste seadus ei anna konkreetseid juhiseid, kuidas toimida, kui vanemad ei jõua kokkuleppele või teine vanem ei anna nõusolekut pereküvitise saaja vahetamiseks, leiame, et vajalik lahendus ja regulatsioon on perekonnaseaduses olemas.

Sotsiaalkomisjon leiab, et antud asjas ei ole tegemist haldusotsuse küsimusega, vaid tegemist on vanemate vaheline vaidlusega, kus vanemad ei suuda lapse asjades kokkuleppele jõuda. Kui lapse rahaasjades ei suudeta kokkuleppele jõuda, siis on võimalik lapsele määrata erieestkostja. Vanemad peavad oma laste suhtes olema vastutustundlikud ja antud vaidluses lasub vastutus nii perekonnaseaduse kui ka pereküvitiste seaduse mõttes vanematel. Vanemad peavad lähtuma lapse huvidest ning suutma kompromisse langetada. Kui nad seda ei suuda, siis ei ole vaja riigiga hageda haldusotsuse üle, vaid tegemist on vanemate vahelise tsiviilvaidlusega. Kui Sotsiaalkindlustusamet näeb, et vanemad ei suuda kokku leppida, siis edastab ta kohalikule omavalitsusele info, kuna lapse rahaasjad on haavatavad. Kohalik omavalitsus pöördub kohtusse, taotlede sellele lapsele finantsküsimustes erieestkoste määramist.

Sotsiaalkomisjon nõustub, et vanemate vaheline tsiviilkohtumenetlus on küll piirav, kuid leiab, et ainuvõimalik lapse ühise hooldusõiguse olukorras. Leiame, et ühist hooldusõigust omavate lapsevanemate vaidlused lastega seotud küsimuste üle, saavad toimuda ainult kohtus.

Vähetähtsad ei ole ka administreerimise lihtsuse ja menetlusökonoomia põhimõtted. Vastavalt pereküvitiste seadusele on Sotsiaalkindlustuse infosüsteem üles ehitatud proaktiivsele teenuste pakkumisele, st teenuste pakkumine ja andmete töötlemine toimub ilma isiku taotluseta. Selle süsteemi muudatused toovad kaasa suured kulud SKAIS-II infosüsteemile.

Juhime täiendavalt Riigikohtu tähelepanu, et Riigikogu menetles 2018. aastal perehüvitiste seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (652 SE) eelnõu. Eelnõu menetlemise käigus esitas MTÜ Lapsele Vanemad arvamuse, milles tegi muuhulgas ettepaneku toetada mõlema vanema osalust lapse kasvatamisel ja muuta põhimõtet, et perehüvitiste saamise õigus on ainult ühel vanemal ja teise õigus tekib ainult esimese vanema nõusolekul. Nad tegid ettepaneku muuta perehüvitiste seadust selliselt, et peretoetusi makstakse mõlemale vanemale.

Esitatud ettepaneku arutelu toimus 2018. aasta 6. augusti istungil, kus Sotsiaalministeeriumi esindajad selgitasid ja juhtisid komisjoni liikmete tähelepanu sellele, et kui Sotsiaalkindlustusamet hakkaks hüvitisi poolitama, tähendaks see kogu infotehnoloogilise lahenduse ümbertegemist. Lisaks selgitati, et Sotsiaalkindlustusamet on sellistes keerulistes olukordades maksnud toetusi kordamööda, ühel kuul ühele vanemale ja teisel kuul teisele. Arutelude käigus leiti, et teovõimeliste lapsevanemate osas, ei ole riigil vaja luua mehhanisme selleks, et lapsevanemad saaksid täita oma vanemakohustusi nende hüvitiste raames, mis riik on neile andnud. Tegemist on perekonna iseotsustamise õigusega. Sotsiaalministeeriumi esindajad andsid 2018. aasta istungil sotsiaalkomisjoni liikmetele teada, et Justiitsministeeriumi tähelepanu on juhitud sellele, et kohtunike koolitamisel tuleks rõhutada ka peretoetuste määramise ja maksmisega seotud küsimuste lahendamist.

Tuginedes ülaltoodule leiab sotsiaalkomisjon, et perehüvitiste seaduse § 6 lg 1 on antud haldusasja lahendamisel asjassepuutuv säte ja kooskõlas PS §-dega 12, 14 ja 28.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)
Tõnis Mölder
Esimees

Heidi.Barot
631 6493 heidi.barot@riigikogu.ee